

הסכת ככלי בפדגוגיה חדשנית

אלה בן עטר*

מילות מפתח: הסכת (פודקאסט), למידה משמעותית, למידה היברידית, פדגוגיה חדשנית

חומרי הלמידה למאה ה-21 עולה כי יש לשפר את יכולתם של הלומדים להשתמש באופן עצמאי, מושכל וביקורתי במגוון המשאבים הדיגיטליים הקיימים במרחב המקוון.

המודל המסורתי, "מודל המסירה", עוסק בהעברת מידע מהמורה לתלמידים. זרמים חדשים בחינוך הציבו את האתגר של פיתוח הצורך בדרכי הוראה אלטרנטיביות שבהן מודגש מקומו של התלמיד בתהליך למידה אקטיבי. חוקרי הלמידה ההיברידית מצביעים על כך, כי כאשר תהליך הלמידה מעניין את התלמידים וקרוב לליבם יש עלייה דרמטית בנכונות וברצון ללמידה (Reich & Mehta, 2020).

למידה משמעותית נחשבת למטרה העיקרית של החינוך. למידה כזו מאפשרת לפתח חשיבה עצמאית, להעלות את המוטיבציה של הלומדים ואת ההערכה העצמית ולשפר את שביעות הרצון של הלומדים מעצם תהליך הלמידה ותוצריה. בלמידה משמעותית התלמיד מציג שאלות, מאתר מקורות מידע, מעבד מידע ויוצר ידע חדש הרלוונטי לעולמו האישי ולחיים המודרניים. הדגש הוא על תחומי העניין שהלומד סקרן לגביהם ומתעניין בהם ובמה שהוא רוצה לעשות ולא דווקא בתוכנית לימודים מוכתבת מכתב (Glassner & Back, 2020; Schleicher, 2010). הבחירה של הלומד בנושא הלמידה ובדרכי הלמידה היא חלק מהאוטונומיה שלו. כדי להגיע להצלחה, על הלמידה להיות פעילה, חווייתית והתנסותית, שיתופית, דיאלוגית ולהביא לידי ביטוי שימוש בכלים מטה-קוגניטיביים ובפלטפורמות מגוונות (זוהר ובושריאן, 2020).

מאז תחילת המאה הזו הלכו והתרבו המחקרים שעסקו בסביבת למידה פעילה ומשמעותית (Lee, Tan, & Goh, 2004), אחת מהן הייתה השימוש בהסכת (פודקאסט) בחינוך (למשל: Latif, 2015; Rani, 2017). הסכתים עשויים להיות כלים מועילים כדי ללמוד באופן עצמאי בצורה נוחה. לפיכך, ניתן לראות בהסכתים כלי חיוני לסייע לתלמידים לרכוש מיומנויות חדשות ולשפר את הישגיהם האקדמיים (Merhi, 2015; Tavales & Skevoulis, 2006).

תיאור תהליך הלמידה באמצעות הסכת

ניתן להדגים את השימוש בהסכת כפדגוגיה חדשנית באמצעות מיזם חינוכי שנערך בבית ספר תיכון עם תלמידי י' ו"א. **המיזם החינוכי פעל במטרה לשפר מיומנויות למידה ולשם העצמה אישית ורגשית.** הפורמט שנבחר לצורכי למידה היה הפקת שני הסכתים העוסקים בתחומים שונים. הראשון יצא מתוך תוכנית הלימודים לבגרות בתנ"ך בסיפור קין והבל, והשני התייחס למרחב החברתי ועסק בחרם ונידוי חברתי. ההסכת הראשון

הפקת הסכת (פודקאסט) כחלק מלמידה היברידית משמעותית ורלוונטית מאפשרת לתלמיד לרכוש מיומנויות חדשות מתוך התנסות בחוויה רגשית מעצימה - בכיתה ומחוצה לה.

דרכי למידה חדשות

נגיף הקורונה שהתפשט בעולם בסוף 2019 שיתק את שגרת החיים ובכלל זה את מערכת החינוך. ההתמודדות עם הנגיף העצימה את הצורך בפיתוח פדגוגיית למידה היברידית שתשלב את סגנון ההוראה המסורתית עם סגנונות הוראה חלופיים ודרכים יצירתיות ללמידה משמעותית. אחת מדרכי הלמידה החדשניות היא שילוב של הפקת הסכתים (פודקאסטים - קובצי שמע דיגיטליים הניתנים לשימוש והאזנה לפי התאמה אישית) כפלטפורמה של למידה היברידית המחויבת מתוקף המציאות החדשה שאיתה מתמודד העולם.

המאה ה-21 מתאפיינת ב"אוקינוס המידע" (Nye, 2014), המגמות החדשות מפורטות במסמכים של הוועדה הבין לאומית של ה-OECD (2018) הקובעים כי על הלמידה החדשה להתבסס על התנסויות המאפשרות לתלמידים לרכוש כישורי יסוד וליישם במגוון מצבים רלוונטיים לחיי היום-יום. החוקרים מצביעים על כך כי בלמידה ההיברידית, שאליה נכנסה מערכת החינוך, יש לשנות את ההוראה כך שתהיה רלוונטית עבור תלמידים בעלי סגנונות למידה שונים (Reich & Mehta, 2020). תלמידים זקוקים לא רק לתוכניות הוראה מותאמות אלא גם לליווי אישי בהתאם לקשיים הדיפרנציאליים ולתיווך קוגניטיבי ורגשי מתמשך של המורה. למידה היברידית (משולבת) כוללת למידה פנים אל פנים ולמידה מרחוק. בדרך זו ניתן לתכנן חומרי למידה מגוונים בהתאם למאפיינים ייחודיים של כל תלמיד. האתגר של פיתוח מערך לימודי מותאם גדל עוד יותר בהערכות ללמידה היברידית שחלקה בכיתה וחלקה במרחבים מחוץ לבית הספר (Mitchell & Black, 2016). בדוח עדכני של וועדת מומחים בישראל (זוהר ובושריאן, 2020) העוסק בהתאמת תוכנית הלימודים

* ד"ר אלה בן עטר היא ראש מסלול רדיו ושידורים דיגיטליים ומרצה במחלקה לתקשורת במכללת ספיר ורכזת מגמת תקשורת-רדיו בתיכון שער הנגב. מחקריה עוסקים ברדיו חינוכי, בחוסן קהילתי במצבי חירום ובקבוצות חברתיות בישראל. מחברת הספר **משדרים תחת אש: רדיו חינוכי במצבי חירום** (פרדס, 2019).

שיח לגבי התופעה. בדיון שערכו התלמידים נחשפו התנסויות אישיות. התברר כי בכיתה עצמה מעל שליש מהתלמידים היו מעורבים בחרם, בין אם הופעל כלפיהם ובין אם הם פעלו נגד חבר בכיתה או עמדו בצד באופן פסיבי, כצופה לא משתתף.

תהליך העבודה

הצעד הראשון בהכנת ההסכת חייב את חלוקת הכיתה לקבוצות בהתאם לתפקידים שונים. התלמידים נחשפו לשאלה לגבי החוזקות והחולשות שלהם. לאחר התחקיר החלה העבודה הטכנית, בחירת המוזיקה ועריכה. העבודה על הפקת המגזין ארכה כשלושה שיעורים ובשיעור הרביעי הוקלט ההסכת לפי רצף האינטים שעליו החליטו התלמידים. כל קבוצה קיבלה אחריות לאינטים אחד בתוכנית, כתבה ועיבדה אותו לאינטים רדיופוני לשידור ולאחר מכן הקליטה אותו באולפן.

ההסכת בנושא **קין והבל** כלל ראיונות דמוניים עם הדמויות המרכזיות בסיפור: קין, הבל, אדם וחוה ואלוהים. נערך משאל רחוב בין שאר תלמידי בית הספר לגבי מידתיות העונש ולגבי הקשר בין אחים במשפחה, אינטים זה התקיים מחוץ לגבולות הכיתה בהתאמה ללמידה ההיברידית. גולת הכותרת של ההסכת הייתה הצלחתם של התלמידים לקיים ראיון שעסק במריבות בין אחים עם דמות תקשורתית ידועה (מיכל דליות - סופר נני).

בהסכת על **החרם החברתי** התלמידים יצאו מתוך תחושה שהם "שליחי ציבור" ומטרתם לפעול וליצור עולם חברתי טוב יותר. בחירת נושא השידור בכיתה שהכינה הסכת על החרם היוותה זרז (טריגר) למציאת נושא רלוונטי שנראה להם חשוב בחייהם. במהלך ההפקה ניתן היה להתרשם מהאווירה הרצינית ששררה בכיתה ומביטוי מעורבות אישית של התלמידים בנושא. התלמידים הם שהחליטו להציג בשידור גם את הסיפורים של אנשי ציבור מפורסמים שחשפו אירועים מעברם כילדים שחוו חרם ונידוי.

רגע ההקלטה באולפן הרדיו היה מרגש במיוחד. עבור התלמידים זו הייתה חוויה לשבת מול המיקרופון ולהביע את דעתם, לנהל שיחה, לראיין ולהציג את הידע שצברו במהלך הפקת ההסכת. חלק מהתלמידים תפסו מקום בקדמת הבמה ואחרים מאחור - בהפקה הטכנית ובבחירת השירים שילוו את התוכנית.

בסיום הפקת ההסכת נעשתה הערכה רפלקטיבית של התהליך משתי נקודות מבט שונות: זו של התלמידים וזו של הצוות החינוכי. התלמידים התייחסו ספציפית להכנת ההסכת, ואילו הצוות החינוכי התייחס למשמעותו של המיזם הפדגוגי כולו. המורות תיארו כי כאשר הוצג הפרויקט בכיתות הביעו התלמידים חוסר אמן ביכולתם להפיק הסכת. הן ציינו כי העבודה על ההסכתים פתחה לתלמידים הזדמנות לאקטיביזם.

התייחס ישירות לתוכנית הלימודים הנדרשת לבגרות, ואילו ההסכת השני התייחס לכישורים חברתיים ולאקלים בית ספרי.

המחקר שליווה את תהליך הפקת ההסכת בחן את הפקת ההסכת בשני מישורים: הקוגניטיבי הכולל הכנה, ביצוע ורפלקציה על התהליך (Zimmerman, 2000), הרגשי חברתי (Littlejohn et al., 2016). המחקר כלל בתוכו התייחסות לתצפית משתתפת, תיעוד הנעשה בשיעורים ומשוב שהועבר לתלמידים ובו הם התבקשו לכתוב רפלקציה על התהליך. כמו כן התקיימו ראיונות עומק עם המורות שליוו את התהליך. נוסף לכך נערך ניתוח תוכן של התוצר הסופי של שני ההסכתים, ניתוח המדגים הלכה למעשה כיצד ניתן ליישם באמצעות הפקת הסכת תהליכי למידה רלוונטיים ואפקטיביים. להלן אתאר בקצרה את תוצרי התהליך הלימודי.

הסכת ראשון: קין והבל במאה ה-21

סיפורם של קין והבל מאפשר התייחסות וחשיבה על סטואציות יום-יומיות של קנאה בין אחים במשפחה. הצוות החינוכי הציג להרחיב את זוויות הראייה של התלמידים לנקודות המבט של בני המשפחה (הורים ואחים) ובכלל זה נורמות וערכים חברתיים. תהליך הלמידה כלל מספר שלבים: בתחילה התלמידים למדו באופן פרונטלי את הסיפור התנכ"י (ספר בראשית פרק ד'). בשלב השני התחלקו התלמידים לקבוצות עבודה וכל קבוצה בחנה היבט אחר שעלה מתוך הסיפור המקראי: הקשר בין האחים, תפקיד האל (המבוגר האחראי) כשופט, התייחסות לחומרת המעשה וחומרת העונש והאקטואליות של הסיפור המקראי לימינו. התלמידים התמודדו עם שאלות שאין להן תשובות במקרא: כיצד מתרחש רצח בתוך המשפחה? מה חלקה של כל אחת מהדמויות בתרחיש הטרגי? האם האלוהים, הרואה הכול והאחראי להתנהלות בעולם, היה יכול למנוע את הרצח (כשם שמנע את הרצח בעקדת יצחק)? העבודה היצירתית והחשיבה פורצת הגבולות נתנה לתלמידים אפשרות לצאת ממגבלות הסיפור ולפתוח את עצמם לשאלות פוריות גדולות ומהותיות שאין להן תשובה בסיפור המקראי.

הסכת שני: חרם ונידוי חברתי

בתקופה שבה נערך המחקר פורסם בכלי התקשורת בישראל סיפור תקשורתי (נוף, 2019) שהיכה גלים בציבור ועסק בילדה בת 13 שעברה בבית ספרה חרם ונידוי קשים במשך שש שנים. לאחר שש שנים פרסמה הילדה סרטון ברשת ובו היא תיארה את הסבל שחוותה בכל אותה תקופה. הסרטון הפך לווריאלי ופתח שיח ציבורי בישראל בנוגע לתופעת החרם. הציבור הישראלי וכלי התקשורת הפנו שאלה כלפי מוסדות החינוך: איך זה יכול לקרות וכיצד ניתן למנוע זאת?

המורה הביאה לכיתה את הסיפור האקטואלי והתפתח

התלמידים מילאו משוב מסכם והעריכו את תהליך הלמידה לאחר שזו הסתיימה (Schön, 1983).

ניתן לסכם כי ההסכת ככלי טכנולוגי לפדגוגיה הוא תוצר שאינו תלוי בזמן ובמקום וכל אחד יכול להאזין לו במועד המתאים לו. שלבי ההכנה המוקדמים של ההסכת יכולים להיעשות גם בלמידה מרחוק. לפנינו אפוא למידה המסתמכת על שילוב בין הוראה מקוונת להוראה פרונטלית תוך בניית מערכת יחסים בין-אישית של התלמיד עם חברי הכיתה ובמקביל - עם המורה.

המקורות

- הרפז י' (31.12.2020). העולם השתנה. למה הילדים צריכים להמשיך לסבול? **מוסף הארץ**, עמ' 13-14. <https://www.haaretz.co.il/magazine/premium.HIGHLIGHT-MAGAZINE-1.9413099>
- זוהר, ע', ובשריאן, ע' (2020). **התאמת תוכניות הלימודים וחומרי הלימוד למאה ה-21 – סיכום עבודתה של ועדת המומחים, תמונת מצב והמלצות**. יוזמה – מרכז לידע ולמחקר בחינוך, האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים.
- נוף, א' (7.1.2019). אופק בת ה-13 חשפה בדמעות את החרם מול המצלמה. **את**. <https://www.atmag.co.il/%D7%A4%D7%A7-%D7%A8%D7%A9%D7%95%D7%9F>
- Dewey, J. (2013). *The School and Society and the Child and the Curriculum*. University of Chicago Press.
- Glassner, A., & Back, S. (2020). *Exploring Heutagogy in Higher Education: Academia Meets the Zeitgeist*. Springer Nature.
- Friesem, Y. (2019). Media Production in Elementary Education. *The International Encyclopedia of Media Literacy*, 1-8. <https://doi.org/10.1002/9781118978238.ieml0131>
- Latif, A. (2015). Developing Podcast of English Song as Media for ELT Listening. *Premise Journal*, 32-40. <http://dx.doi.org/10.24127/pj.v4i2.290>
- Lee, C. S., Tan, D. T., & Goh, W. S. (2004). The next generation of e-learning: Strategies for media rich online teaching and engaged learning. *International Journal of Distance Education Technologies (IJDET)*, 2(4), 1-17.
- Littlejohn, A., Hood, N., Milligan, C., & Mustain, P. (2016). *Learning in MOOCs: Motivations and self-regulated learning in MOOCs. The Internet and Higher Education*, 29, 40-48.
- Merhi, M. I. (2015). Factors influencing higher education students to adopt podcast: An empirical study. *Computers & Education*, 83, 32-43.
- Mitchell, S. A., & Black, M. J. (2016). *Freud and Beyond: A history of modern psychoanalytic thought*. Hachette UK.
- Nye Jr, J. S. (2014). The information revolution and power. *Current History*, 113(759), 19-22.
- Organization for Economic Co-operation and Development (OECD). (2018). *The future of education and skills*:

לאחר שלמדו את הנושא והכירו אותו לעומק, הם היו אלה שהסבירו עליו לתלמידים בכיתות נמוכות יותר. המורות התרשמו כי העבודה המשותפת עם התלמידים באולפן הרדיו יצרה בסיס של מערכת יחסי אמן וחוויה בונה ומשמעותית. השימוש בפלטפורמה הזו של הפקת הסכטים הוא כלי פדגוגי חדשני בתוכנית הלמידה. הרפז (2021) מתאר שלוש מטרות של החינוך במאה ה-21: הקניית כלים, ערכים ופיתוח האישיות הייחודית של כל תלמיד. הפקת ההסכת משלבת את שלוש המטרות יחד תוך שהיא מעוררת עניין והנאה, האתגר הגדול של החינוך לקידום התלמידים ולתרומה לתחושת המסוגלות שלהם כפי שתיאר דיואי (Dewey, 2013).

משמעויות של שימוש בהסכתים במערכת החינוך

בהתבוננות במשמעות הפקת הסכת ככלי ללמידה במערכת החינוך ניתן לראות כי בבסיסו נמצאים העקרונות של הלמידה ההיברידית שנעשו לרוונטיים עוד יותר במעבר ללמידה מרחוק תחת מגבלות הקורונה. הגישה ההיברידית ללמידה היא גישה ממזגת ומשלבת לא רק תחומי לימוד מגוונים אלא גם מרחבי לימוד שונים. זוהי למידה עתירת חשיבה המדגישה למידה פעילה, שאילת שאלות וחקר. תהליך הפקת ההסכת מעצם היותו קבוצתי מאפשר למידה שיתופית ודיאלוגית. התלמידים נדרשים להקשבה הדדית, פתיחות ומתן כבוד לחברי הקבוצה השותפים ליצירת ההסכת. המעבר מתלמיד פאסיבי הקולט חומרים לתלמיד אקטיבי, סקרן, המחפש תחומי ידע ומקורות מידע לשאלות חדשות הוא אחד האתגרים העומדים בפני מערכת החינוך. במיזם זה חלק מהלמידה התקיים במרחב הכיתתי וחלק מהלמידה נעשה מחוץ לכיתה במרחב החברתי קהילתי. השימוש בהסכת כפלטפורמה ללמידה מביא לתהליך יצירתי המחייב גמישות מחשבתית רב-ממדית ורב-כיוונית, התבוננות מנקודות מבט שונות והעלאת אפשרויות שונות לפתרון ומתן תשובות. התהליך כולו מביא ליצירה חדשנית שיש בה תהליכי חשיבה המסתעפים לבחינת הנושא הנדון ומתכנסים לאחר מכן להצגת הפתרון שאילו מגיעים התלמידים. בין יתרונותיו של ההסכת גם הנגישות והזמינות הרבה וכן עלות ההפקה הנמוכה. בהפקת תוצר אודיו ישנו דגש על התוכן ולא על הוויזואלי והקפדה על כתיבה נכונה והפרדת עיקר מתפל. כל אלו מובילים את הלומדים להתמקד בתוכן ולא בצורה. יש לציין כי ההסכת אינו השחקן היחיד ב"מגרש" הלמידה המשמעותית. כך למשל ניתן להפיק עם התלמידים סרטון, קליפ, תערוכה, כתיבה יצירתית ומוזיקה כחלק מתוצרי הלמידה (Friesem, 2019). לכל אחד מהכלים האלו יתרונות וחסרונות, ועל המורה להתאים לשדה, למיומנותיו ולתלמידיו.

ההסכת מאפשר רפלקציה בתוך הפעולה (reflection in action) כמו שהתרחש בשלב ההפקה וההכנה של התוצר ורפלקציה לאחר התהליך (reflection on action) כאשר

Education 2030. OECD Publishing. [https://www.oecd.org/education/2030/E2030%20Position%20Paper%20\(05.04.2018\).pdf](https://www.oecd.org/education/2030/E2030%20Position%20Paper%20(05.04.2018).pdf)

Rani, M. P. (2017). Developing podcast of English song as listening media for the students at the tenth grade of senior high school. *Pedagogy: Journal of English Language Teaching*, 3(2), 63-70.

Reich, J., & Mehta, J. (2020). *Imagining September: Principles and Design Elements for Ambitious Schools During COVID-19*. Teaching System Labs. <https://doi.org/10.35542/osf.io/gqa2w>

Schleicher, A. (2010). The new global landscape of educational achievement. *Issues in Science and Technology*, 26(3), 81.

Schön, D. A. (1983). *The Reflective Practitioner: How professionals think in action*. Basic Books.

Tavales, S., & Skevoulis, S. (2006). Podcasts: Changing the Face of e-Learning. *Software Engineering Research and Practice*, 721-726.

Zimmerman, B. J. (2000). Attaining self-regulation: A social cognitive perspective. *Handbook of self-regulation* (pp. 13-39). Academic Press. <https://doi.org/10.1016/B978-012109890-2/50031-7>